

НУТҚИЙ МУЛОҚОТ ОДОБИНИ ИФОДАЛОВЧИ МАҚОЛЛАР
(ЎЗБЕК ВА КОРЕЙС ТИЛЛАРИ МИСОЛИДА)

Баёнханова Ирода Фуркатовна

СамДЧТИ

“Узоқ шарқ тиллари кафедраси Катта-ўқитувчиси

Phone: +99897540 84 84

e-mail: irodabayonkhanova2208@gmail.com

Annotation

The article gives an idea of the concept of culture of interaction ,self-retention and exchange of views in the process of Appeal. Such concepts as attitude, appeal, communication, discussion, discussion, reasoning are all about ornaments that are suitable for the adornment of a particular nation, that is ,Uzbek and Korean, and have given many definitions to its implementation by ethical and aesthetic norms and rules. In the article, the ilinji was honored in Eastern literature for hunting the human heart, giving him kindness, expressing sincere wishes. The reason is that in the world there is one science, which has become the main subject of literature. This is humanism. And the beginning of this science is the search for a way into the human heart. Both the science and spiritual culture and art of Ilmu have been puzzled about this.

Key words

Proverbs, paremiology, proverbs, phrases and parems, paremiology of the Korean and Uzbek languages, communication, culture of treatment, manners, decency, speech activity, path to the soul, mutual understanding, word vision, the basis of Education Proverbs, expressions, comparisons [antithesis], cognitive terms ... 한국어 속담, 관용적 표현, 중의적 표현, 직접적 표현, 동음어, 다의어, 단어어

Аннотация

Мақолада ўзаро муносабат ,мурожаат қилиш жараёнидаги ўзни тутиш ва фикр алмашувлар муомала маданияти тушунчаси ҳақида фикр юритилган. Муносабат, мурожаат, мулоқот, мунозара, мубоҳаса, муҳокама, мулоҳаза сингари тушунчаларнинг барчаси муайян миллат ,яъни ўзбек ва корейсининг зийнатига мос бўлган зийнатлар ҳақида бўлиб, у этик ва естетик меъёрлар, қоидалар билан амалга оширилишига кўп таърифлар бериб ўтилган. Мақолада инсон дилини овлаш, унга меҳр бериш, самимий тилаклар изҳор этиш илинжи шарқ адабиётида шарафланган, тарафланган. Сабаби, дунёда бир илм борки, бу адабиётнинг бош мавзуси бўлиб келган. Бу инсоншуносликдир. Ушбу илмнинг ибтидоси еса инсон дилига йўл излашдир. Илму фан ҳам, маънавий маданият ва санъат ҳам шу ҳақда бош қотириб келган.

Калит сўзлар

Мулоқот , мақол, муомала маданияти, хулқ-атвор, одоб-ахлоқ, нутқий фаолият, қалбга йўл, ўзаро тушуниш, сўз кўрки, тарбия асоси, 한국어 속담, 중의적 표현, 직접적 표현, 동음어, 다의어, 단어어. 의사 소통, 치료 문화, 매너, 품위, 연설 활동, 영혼의 길, 상호 이해, 단어 비전, 교육의 기초

Ҳикмат арбобларининг айтишларича, кишининг вужуд гули одоб ранги ва ҳидидан холи бўлса, у киши одамлар назарида тикандек хору беқадр бўлади, халқ кўнгли у билан суҳбатлашишдан қолади ҳамда бегона-ошнолар ундан юз ўгирадilar. Унинг аҳволи саҳифасига нафрат қалами билан узоқлик ва бегоналик белгисини кўядilar. Шунинг учун бешарм ва одобсиз кишилар давроннинг даққиси ва танбиҳидан ўзларининг озодлик қанотларини синган ҳолда кўрадilar ва уларнинг меҳру-муҳаббати ҳеч кимнинг дилига ҳеч қачон ўтирмайди. Бархурдор ибн Маҳмуд

Мулоқотнинг асосини инсонлар ташкил этади. Уларнинг ташқи кўриниши, тили, дини, фикри, орзу, мақсад, армонлари, муаммою- муносабатлари барчасини сўз билан ифодалаймиз.

Ҳар бир инсон ўз мулоқот фаолиятида “қовун туширмасликка” қанчалик уринмасин хатолардан холи бўлиши даргумон. Шу боисдан таълим тарбия (ўз ўзини тарбиялаш ҳам) вазифалари зиммасида ана шу хатолардан сақланиб туради ва бунга ҳарбир инсон интилади. Нутқий мулоқот фаолиятида мақолнинг ўрни беқиёс.

Мулоқот стратегиясини тўғри танлашда ички ишонч ҳамда малака, дунёқараш, кўникмаларни шакллантириш бош мезон ҳисобланади. Бу айниқса расмий ва ишбилармонлар учрашувларида, хизматчилик муносабатларида, тадбир ва маросимларда алоҳида аҳамиятга эга.

Самимий мулоқот жараёнида мақолларни ўз ўрнида қўллаш сўз сеҳри санъатининг ёрқин намунаси. Инсоният одобининг ва одамийлик асосининг улуғ қасри устунларидан бири ўринли сўзлаш ва нутқининг

гавҳари мулойимлик ва одоб пардасида бўлишини таъминлашдир. Ахлоқ аркининг юқорисида турувчиларнинг айтишича, инсоннинг камолоти ва билимнинг баланд мартабаларидан бири чиройли сўзлаш бўлиб, бу боғнинг гули ақл баҳористонининг насими билан очилади ва саодатнинг ёрқин жавоҳир дастурхонини ақл савдогаригина ёзаолади. Ёқимли ва қимматбаҳо сўзларни донолик ва иқбол арбобининг тожи бўлган юнон ҳақимларининг айтишларича, тил ҳар бир ақл соҳиби фазилати ҳазинасининг калитидир ва ҳар кимсанинг билими даражаси унинг сўзлари орқали маълум бўлади [Усмонов Р., Саодатнома, 1995, 276]

Ҳар киши гапирмай тургани замон,

Айб ила ҳунари бўлади ниҳон!

Бархурдор ибн Махмуд [Машриқзамин ҳикматлар бўстони, 1997, 256 бет].

Ҳалқимизда шундай мақол бор. “Тил борки, бол келтиради, тил борки бало келтиради”. Бир сўз билан айтганда, ҳар бир сўзни ўз жойида қўллаш инсондан катта маҳорат талаб этади. Худди шундай мақол корейс халқларида ҳам мавжуд:

혀가 있으면 꿀을 가져오고 혀가 있으면 재앙을 가져온다

Сўзловчи киши бадхулқ бўлсада, баъзан унинг сўзларига диққат қил, гоҳо ёмон оғиздан ҳам яхши сўз чиқиб қолади.

Сўз лаззатини одами нодон билмас,

Нечунки асал лаззатини ҳайвон билмас.

Толибий. [Машриқзамин ҳикматлар бўстони, 1997, 250 бет].

Бир ҳақимнинг шундай деганини эшитдим: “Оғиз ичидаги тил қин ичига яширилган қиличдир”. 입 속의 혀는 질 속에 숨겨진 칼이다

Оқил кишилар ақлни амирга, фаросатни вазирга ва нутқни сипоҳга ўхшатадилар. Чунки (аслиҳа) ҳар нимаики ақл хотирасига келса фаросат уни тасдиқ қилади. Агар сўздек хабарчи бўлмаганда, дилхаста ошиқларнинг юрагидаги розини маъшук қулоғига нима йетказган бўлар эди.

Ўзингни ёмон кишилар мулоқотидан узоқ тут, чунки ёмон кишилар суҳбати жаҳаннам ўтидан ҳам ёмонроқдир. Ҳар бир мулоқот (суҳбат)нинг таъсири бўлади. Чунончи, яхши кишилар суҳбати фазилатни оширса, ёмон кишилар суҳбати заҳматни кўпайтиради.

“Қозонга яқин юрсанг қораси юкар” – деб бежизга айтмаганлар [Ўзбек халқ мақоллари., 2012., 746].
냄비에 가까이 가면 검은 색이 올라갑니다.

“Яқинлар суҳбатини изла фисқи фуҷур ахлидан қоч, сабр қил, шошқалоқликни одат қилма, сирингни ҳар кимга айтма, молингни ўйлаб харж қил”. “Махзам ал-улум”[Ҳолидий Ҳ. Кўҳна шарқ дарғалари, 1999, 24-276]

Шу маънода корейс халқларида ҳам шундай фикрлар мавжуд: 친척의 대화를 구하고, 인내하고, 서두르지 말고, 모든 사람에게 비밀을 말하지 말고, 돈을 현명하게 쓰십시오.

Ҳикмат: Сахий ва олижаноб кишилар билан ўзаро мулоқотда бўлмоқ кишини ёқимли феъл ва чиройли хислатларга рағбат қилдиради. Ёмон феъллик ва фасод табиатлик кишилар билан бўлган суҳбат эса ёқимсиз сифат ва қабиҳ иллатларга етаклайди. Ёмонлар билан яхшилар суҳбати орасидаги фарқ шамол таъсири киёсида кўринади. “Шамол ёмон жойдан ўтиб қолса, бадбуй хидларни олиб келади. Агар ширин хидли жойлардан ўтиб қолса муаттар исларни олиб келади”.

БАЙТ: Ҳар кимнинг бор экан танида жони ким билан сўзлашса, таъсири урар ёмонлик бўлмаса кимнинг аҳволи, доим яхши билан хуш суҳбат қураб. Мажидиддин Ҳавофӣ. [Саодатнома, 1995, 142 б].

Ҳалқимизда шундай мақол бор. “Ақл ёшда эмас, бошда”. Ёшлардан маслаҳат олишдан ор қилмаслик керак. Зеро, “Қари билганни пари билмайди дегани”. Ҳам шундай ўзаро боғланган мақоллар ҳисобланади. Шу маънода корейс халқларида ҳам шундай фикрлар мавжуд: 정신은 나이가 아니라 머리에 있다

Шарқ алломалари мулоқотда ишлатиладиган сўзларга кишида доимо эҳтиёж бўлмоғи, ҳар бир гапни ўйлаб, сўнг гапирмоғи лозим. Киши қаерда бўлмасин ва қачон бўлмасин, тилини ёмон сўздан асраса, ўйлаб мулоҳаза билан гапирса, доимо фойда топади. “Аввал ўйла – кейин сўйла”, “Айтилган сўз – отилган ўқ,” уни қайтариб бўлмайди. -말하기 전에 생각하고 단어를 말하십시오.

Яхши инсон кўркам фазилатлар чашмасидир. Одамлар унинг меҳр булоғидан мудом баҳра оладилар. Хулқи зебо, маданиятли инсон мулоқотда одамларга руҳий озика бахш этади ва бундан ўзи ҳам бир завқ олади. Хушмуомала бўлиш сендан ортиқча бир нарсани талаб этмайди. Бежизга айтилмайди: “Гўзал хулқ – гўзал қалб ифодаси”, деган ўзбекнинг мақоли бор. Корейс халқларида ҳам шундай мақолни кўп ишлатади-좋은 행동은 아름다운 마음의 표현입니다.

Агар инсоннинг виждони бир кўркам қаср бўлса, бу қасрнинг зеболиги яхши хулқи ва юксак маданиятида зоҳир бўлади. Мабодо одамлар сендан узороқ юришга интилсалар, ўз хулқ атворингга разм сол.

Ҳатто асалари ҳам хушбўй гулга интилади, бадбўйидан қочади.

Р.Усмоновнинг “Саодатнома” номли асарини қўлимга олиб мутолаа қилганимда инсондаги гўзаллик туйғуси бамисоли ғунча бўлса, унинг мумтоз ҳулқи, одоби бу ғунчанинг ҳусн тимсолидир. Бу фазилятлар, бир-бирларини безайдилар ва бойтадилар.

Арасту шундай ёзади: “Иззат тиласанг, ифбатли бўл, улуғлик тиласанг, мулойим бўл, зафар тиласанг, адолат йўлини тут, кадр тиласанг, ростгўй бўл, нажот тиласанг, сабр қил, илм ўрганмоқчи бўлсанг, жидду жаҳд қил” [Ҳикматлар бўстони, 1997, 796]. Шу маънода корейс халқларида ҳам шундай фикрлар мавжуд: 영광을 구하면 순결, 위대함을 구하면 온유, 승리를 구하면 정의의 길, 명예를 구하면 정직, 구원을 구하면 인내, 과학을 배우고 싶다, 열심히 노력하다

Шу аснода бир мақолни келтирмоқчиман “Бешиқдан қабргача илм изла”.

Хурмат инсонларга энг муҳим зиёда, шараф, баланд даража бергувчи ахлокий тарбиядур. Авлонийнинг “Гулистон ёки ахлоқ” асари инсоният тарбиясининг гултожи хурматдир деб ёзади: Халқ ичинда мўътабар бирнарсга йўқ хурмат каби. [Авлоний А., Гулистон ёки ахлоқ, 1967, 32 б.].

Хурмат эътиборга, халқ назарига тушиш осон эмас, бунинг учун инсондан катта меҳнат машаққат талаб этилади. Хурматга сазовор бўлиш учун аввало шахс оилада мукамал тарбия олиши керак. “Қуш уясида кўрганини қилади”- 새는 집에서 본 대로 한다, “Онасини кўриб қизини ол” деган ўзбек халқ мақоллари замирида катта маъно мужассам. [Ўзбек халқ мақоллари, 2012, 325 б.].

Аслини олганда, ахлоқ-маънавиятнинг ўзаги. Инсон ахлоқи шунчаки салом-алик, хушмуомаладангина иборат эмас. Ахлоқ бу аввало инсоф ва адолат туйғуси, иймон, ҳалоллик дегани. Ўтмишда яшаган инсонларнинг хурматини бажо этар эканмиз, бугунги кунда яшаб, мустақиллигимиз учун, халқимизнинг фаровон ҳаёти учун курашиб келаётган фидойи инсонларимизни унутмаслигимиз керак.

“Ўзликни англаш тарихни билишдан бошланади”. [Каримов И. “Тарихсиз хотирасиз келажак йўқ”]. Ўз оиласи, насл-насаби билан фахрланиш энг аввало оилавий анъаналарни авайлаб сақлаш ва бойитиш, ота боболарнинг муборак номларига доғ туширмасликка интилиш, ўз меҳнати, билимлари билан насл-насаб обрўсини мустаҳкамлаш, одамларнинг, хурмат эҳтиромига сазовор бўлиш истагидир.

“Хафа бўлганни ҳақоратламоқ ўлганнинг устига тепмоқ” демақдир. Маҳмуд аз-Замахшарий “Навбоғ ал-Калим” (Нозик иборалар) асарида шундай ёзади: “Ахмоқ киши бамисоли тумов киши гулнинг ҳидини сезмаганидек ҳикмат лаззатини билмайди”. [Маънавият юлдузлари, 2003, 91б.]. Шу маънода корейс халқларида ҳам шундай фикрлар мавжуд: -어리석은 자는 지혜의 쾌락을 꽃 냄새를 맡아보지 못함과 같이 알지 못한다

Огоҳ бўлингизки, саховатли ва хурматли, вафодор одамларни йўқотиш эр кишига ўлимдан кўра ҳам оғирроқдир. [Авлоний А. “Гулистон ёки Ахлоқ”, 1967, 42 б.]. Агар ёмон йўлдошга эргашсанг, унинг оғуси билан заҳарланасан. Яхшиси унинг душманлари жумласидан бўл, шунда унинг оғусию, захматию, хурматидан қутуласан. Тўғри ва ҳақ йўлдан юрган кишининг юриши арслон юришидан кўра ҳам ҳайбатлироқдир. Ва бу инсон аввало эл ардоғида бўлиб, хурматга сазовор бўлади. Ҳалол покиза киши доимо хотиржаму тинчликдадир, бировга хиёнат ва ёмонлик қиладиган киши эса нотинчлику ҳалокатга гирифторм.

“Саёқ юрсанг таёқ йейсан” мақоли шундай ҳолатда ишлатилади.

Киши гапга, нафсга, мақтанчоқликка қанча зўр берса, унинг эл олдидаги хурмати шунча камаяди.

Мавлоно Жалололдин Румий таъкидлайди: [Машриқзамин ҳикматлар бўстони, 1997, 93 б.].

Яхшиларнинг суҳбатин кўнглингга сол,

Ҳеч ёмоннинг суҳбатинг қилма ҳаёл!

Кўр, қизил гул боғ ичин хандон қилур

Мард киши номардни ҳам инсон қилур

Гарчи сен бўлсанг агар мармар каби,

Яхши бирла бўлғай сен гавҳар каби.

Шу маънода корейс халқларида ҳам шундай байтлар битилган:-

선한 사람의 대화에 주의를 기울이고,

말도 안되는 소리 하지마!

눈먼 붉은 꽃은 정원을 웃게 한다

남자가 바보를 남자로 만든다

대리석 같아도 당신은 진주와 같습니다

Доно ҳалқимиз “Инсон дунёга бир марта келади” деб бежиз айтмаган. Бу омонат дунёда ажойиб фазилятлари ва ҳатти ҳаракатлари, гўзал ахлоқлари билан эл хурматига сазовор бўлиш жуда ҳам инсондан улуғ матонат, сабр, тўғри йўл, машаққат талаб этилади.

Хар бир шахс ҳаётнинг мазмундор бўлиши учун энг аввало турмушнинг музмуни, қадру қимматини чуқур англамоғи зарур, шунинг билан бирга, турмушда учрайдиган қарама-қаршиликларни тушунмоғи ва ҳаётда учрайдиган қийинчиликларни оқилона бартараф қила билиши, меҳнат туфайли унга эришиш мумкинлигини англамоғи лозим. Шу аснода, “Меҳнат инсонни улуғлайди” мақолини келтиришни жоиз деб билдим.

Ҳа, азизлар бу дунё ибратли ишлару панд насиҳатларга тўладир. Шу боис бу табаррук заминда не-не улуғ алломалар ўтиб ижод этиб ўтган. Эл юрт хурматига сазовор бўлиб яшаш ҳар кимга насиб этсин.

**Эл ҳурмат қилса сани,
Билгин ани, оқла ани.**

Фойдаланилган адабиётлар

1. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз–келажак йўқ. 7 жилд. –Тошкент., 2008.
2. Авлоний А. “Гулистон ёки ахлоқ”. – Тошкент., 1967. – 80 б.
3. Машриқзамин ҳикмат бўстони. – Тошкент., 1997. – 400 б.
4. Ўзбек халқ мақоллари. – Тошкент., 2012, 512 б.
5. Маънавият юлдузлари. – Тошкент., 2003.
6. Авдеева, Л.А., Воронцова, Т.В. Язык одного народа как средства трансляции культур народов мира // Международная конференция «Язык и культура». -М., 2001. - С. 85-86.
7. Апресян Т.Я., Апресян Ю.Д. Об изучении смысловых связей слов. //ИЯШ, 1970, № 2, с. 32-56.
8. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц. – Казань: изд-во Казанского университета, 1989, -126 с.
9. Бакиров П.У. Универсальные пословицы разных языков обозначающие одну ситуацию. //Бадий таржиманинг лингво-поетик муаммолари. Республика илмий-амалий анжумани. 2012-йил 23-24-ноябр, Самарқанд, 31-32 бетлар.
10. Брюховская Л.С. Язык как инвариант национального менталитета // Международная конференция. «Язык и культура». — М., 2001. -С. 90.
11. Васкин Т.З. Основные способы перевода корейских пословиц и поговорок на русский язык. //Бадий таржиманинг лингво-поетик муаммолари. Республика илмий-амалий анжумани. 2012-йил 23-24-ноябр, Самарқанд, 47-48 бетлар.
12. Телия В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры. /Фразеология в контексте культуры. – М., 1999, -С. 13-24.
13. Телия В.Н. Что такое фразеология. -М., 1966.
14. Корейс халқ мақоллари. «Жаҳон адабиёти» , 2005, №5.
15. Лингвистический энциклопедический словарь — Москва, 1990
16. Лим Су. Корейские народные изречения. -М.: Главная редакция восточной литературы. «Наука», 182. -359 с.
17. Шонг эонг Жин. Корейс мақоллари луғати Сеул-Техакса, 2006. - 217 б.
18. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати –Т., “Ўқитувчи”, 1978.
19. 윤희수. 관용어의 고정된 어순 분석 // 논문집 10. 금오 공과대학, 1989. – 11 п.
20. 김 문 옥 한-우 사전 도서출판 베델사 2006